

Mitologinės Saktmės

Mitologinės, arba senųjų tikėjimų, saktmės – tai kūriniai, kuriuose vaizduojamas žmogaus susidūrimas su antgamtinė sfera: mitinėmis būtybėmis, nepaaiškinamais, paslaptiniai reiškiniais, maginiu kitų žmonių poveikiu ar sugebėjimais, pastebėti keisti ar pranašingi ženklai ir t.t. Tai gausiausia saktmių grupė.

Saktmė “Jūratė”

Seniai, labai seniai Baltijos jūros gelmėse stovėjo gintariniai jūrų valdovės Jūratės rūmai. Pati Jūratė globojo ir valdė visus vandenius ir jų gyventojus, joks mažiausias kirminėlis nei smulkiusia žuvelytė neturėjo priežasties skūstis ar dejuoti, visi gyveno santarvėj ir taikoj. Sužinojo Jūratė, kad žvejys Kastytis jos žuvelės gaudo ir mirčiai smerkia, užsirūstino ir pati iškilo į vandens paviršių barti nepaklusnaus žvejo. Traukia žvejys tinklą ir savo akimis netiki – ten pati jūros valdovė. Bara Jūratė Kastytį, kam jis žuvelės jos gaudo, kam mirčiai smerkia, o pačiai jaunas žvejys vis labiau prie širdies linksta. Pakvietė Jūratė žvejį į savo gintaro rūmus paviešėti, ir užmiršo žvejys apie namus ir jo laukiančią motiną, apie bėgantį laiką – matė tik savo mylimą Jūratę. Pažvelgė Perkūnas iš padangių į jūrą, išvydo linksmą su mirtinguoju laiką beleidžiančią Jūratę ir baisiai užsirūstino. Sviedė Perkūnas savo ugninę strėlę į Jūratės gintaro rūmus ir sudaužė juos į mažičius trupinėlius. Žuvo žvejys Kastytis, išdrįšęs pamilti deivę. Valdovė Jūratė, Perkūno prirakinta prie uolos jūros dugne, iki šiol rauda žuvusio mylimojo, ir gintarines jos ašaras jūra kartais išplauna į smėlėtą krantą...

Saktmė “Perkūnas”

Perkūnas yra oro ir vandens, kurio neišsenkamos atsargos yra sukauptos virš akmeninio dangaus skliauto, valdovas. Šiuo vandeniū Perkūnas kas pavasaris pirmojo griaustinio metu apvaisina žemę, o atėjus sausrui, kai požemio būtybės uždaro vandenį, Perkūnas užmuša jas ir paleidžia vandenius drauge su savo lietumi, kuria atgaivina žemę. Perkūnas taip pat prižiūri, kad žmonės teisingai elgtųsi ir baudžia neteisingai besielgiančius savo ugninėmis strėlėmis. Perkūną kartais lydi ožys, o perkūno oželis prieš perkūniją mekena. Perkūnas taip pat jodinėja ant

sparnuoto žirgo, kuris lėkdamas padangėmis palieka ugninį pėdsaką. Iš nasrų jam eina liepsna, iš ausų – dūmai, pėdose likdavo karštos anglys. Pats Perkūnas su ilga žila barzda ir Mėnulio spalvos veidu, raudonu apsiaustu, apsiginklavęs sidabro lanku su aukso strėlėmis, ant diržo kabo titnaginiai kirvukai, o už diržo užkišti piršto storumo šoviniai. Ant galvos Perkūnas dėvi žaibų vainiką ir visą laiką medžioja velnius už jų piktadarysčių ir pokštus. Kartais Perkūnas pasirodo žmonėms kaip žaliai apsirėdęs medžiotojas ir padeda žmonėms.

Sakmė “Puntuko akmuo”

Puntuko akmuo seniau gulėjo giliai girioje. Niekas apie jį nieko nežinojo ir nieko negirdėjo. Tuo metu, kur dabar Anykščių upė įteka į Šventosios upę, gyveno Anykštos giminė. Gerai gyveno Anykštos giminė, nei vargo, nei bado nematė. Nelabieji ir prisiartinti prie tos giminės negalėjo. Motina Anykšta buvo galinga žynė. Turėjo ji stebuklingą ženklą, kurį pamatę nelabieji skradžiai žemę prasmegdavo. Pyko nelabieji ant motinos Anykštos, ant jos giminės, ir sumanė kartą seniausias nelabasis ją pribaugti, jos pirkią akmeniu užversti. Pasišaukė nelabasis savo sūnaitį ir įsakė jam tą darbą atlikti. Ir šiaip mėgino mažasis tą akmenį pakelti, ir šiaip, o akmuo nė krust. Atbėgo sūnaitis pas senelį ir verkdamas skundžiasi, kad negali akmenis nė iš vietos pajudinti. Pasiuntė tada senis nelabasis savo sūnų, kad jis tą darbą atliktų. Mėgino sūnus tą darbą atlikti, bet akmuo nė krust. Atėjo sūnus pas tėvą ir sako, kad negali to akmenis nė iš vietos pajudinti. Supykęs senis suriko: “Tai silpni dabar pasidarė nelabieji, menko akmenioko iš vietos pakelti negali. Žiūrėkite aš, kad ir senas, bet dar tą akmenioką viena ranka paėmęs numesiu ant tos raganos pirkios!”. Nuėjo visa nelabųjų giminė prie to akmenis. Griebė senis nelabasis akmenį šiaip, griebė taip, o akmuo nei krust. Dar kartą pamėgino pakelti jis akmenį, bet tik prakaitu apsipylė, ir vis tiek nieko neišėjo. Pavargo senis, ėmė dairytis aplinkui. Mato, kad sūnus ir vaikaičiai plyšta juoku. Supykęs senis kad sušvilps, net lapai nuo medžių pabiro. Subėgo nelabųjų, kiek uodų girioje. Senis jiems ir sako: – Neškite, vaikučiai, tą akmenioką ir meskite ant raganos Anykštos pirkios. Paklausė nelabieji senio. Iš visų pusių aplipo akmenį. Griebė kartą – akmuo pajudėjo, griebė antrą – nuo žemės pakėlė, griebė dar kartą – virš medžių iškėlė ir nors sunkiai, bet ėmė nešti. Baisiai neapkečia Dundulis nelabųjų. Kur tik juos pamato, tuoj ugninę strėlę į juos paleidžia. Tai ir dabar, pamatęs nelabųjų darbą, kaip trenks į juos iš giedro dangaus, nelabieji į visas puses pasipylė, o akmuo čia pat nukrito. O žmonės Puntuko akmenį pradėjo vadinti. Mat netoliese gyveno toks vyras Puntukas. Piktas ir nedoras buvo žmogus. Sugyventi su žmonėmis negalėjo. Išvarė jį motina iš namų. Pasistatė jis toje vietoje, kur akmuo krito, pirkią. Nei jis piktųjų dvasių baidėsi, nei gerųjų gerbė, o iš kitų tik

juokėsi. Tai kai krito akmuo iš nelabųjų rankų, tai tiesiai ant Puntuko pirkios. Nuo to laiko Puntuko niekas nematė, o akmenį jo vardu pradėjo vadinti.

Sakmė “Šatrijos kalnas”

Milžinas Alčis buvęs nepaprastai stiprus ir nuolat keliaudavęs. Jis daug žmonėms padėdavo, daug ir pikto darydavo – kaip jam būdavo tinkama. Išgriaudavo kaip šieno kupetas didžiausius miestus, didžiausius medžius su šaknimis išraudavo. Métydavo didžiulius akmenis, kuriais laivus triuškindavo, prie vieno kalno kovėsi su slibinu. Ten atrado to slibino sukrautus turtus. Paskui jam patiko vieno pono duktė, vardu Jauterytė, už kurią jis tuos turtus ir atidavęs. Ta mergaitė buvo nepaprastai graži ir stipri, stipresnės už ją nebuvo visame krašte. Ji, paėmusi už ragų jautį, jį per galvą permesdavo. Tačiau šalia Alčio ji tarodė kaip vaikas. Alčis ją labai mylėjo, o ji šukuodavo jam plaukus ir barzdą šukomis, didumo sulig malūno sparnais. Kelionėse pati sėdėdavo jam ant pečių. Kai Alčis brisdavo per upes, vanduo jam iki kelių tesiekdavo. Mirus Jauterytei, Alčis labai jos gailėjęsis, palaidojo ją toje vietoje, kur šiandien stovi Šatrijos kalnas, o jos garbei supylė didžiulį kapą iš smėlio, kurį trimis nešimais iš pajūrio savo prijuostėje atsigabeno.

Sakmė “Ugnis”

Dievas įsakė kovui ugnies iš pragaro parnešti. Nuskrido kovas į pragarą, įlėkė vidun ir tuoj – prie krosnies ugnies paimti. Bet jį pastebėjo velnias, nutvėrė ir į smalos statinę tuoj makt ir įmurdė. Kovas gal būtų ir žuvęs, bet spėjo snapą iškišti. Šiaip taip jam pasisėkė išlėkti. Parskridęs žemės žiūri, kad visas pajuodavęs, tik snapas baltas liko. Dabar Dievas siunčia gandrą į pragarą ugnies parnešti. Jį, betykantį prie durų, pastebėjo velnias ir, nutvėręs smalinę mentę, rėžė gandrui per nugarą. Gandras išsigandęs pardūmė žemėn ir grįžo su juodo lopu ant nugaros. Pagaliau Dievas pasiuntė kregždę ugnies parnešti. Ji nulėkė į pragarą, pagrobė ugnies ir lekia. Pamatė velnias, pagriebė šaudyklę ir kad šaus į ją, bet pataikė tik į uodegą ir ją perskėlė. Užtat Dievas leido kregždei po vienu stogu su žmogum gyventi ir atminimui paliko raudoną pagurklį.

Mitologinės Sakmės

Mitologinės, arba senųjų tikėjimų, sakmės – tai kūriniai, kuriuose vaizduojamas žmogaus susidūrimas su antgamtinė sfera: mitinėmis būtybėmis, nepaaiškinamais, paslaptiniais reiškiniiais, maginiu kitų žmonių poveikiu ar sugebėjimais, pastebėti keisti ar pranašingi ženklai ir t.t. Tai gausiausia sakmių grupė.

Sakmė “Kęstutis ir Birutė”

Kęstutis, viešpatavęs Trakuose ir Žemaitijoje, išgirdo apie Palangos mergelę Birutę, kuri buvo davusi savo dievams įžadą išlaikyti skaistybę ir kuri pati buvo garbinama kaip deivė. Nuvykęs Kęstutis į Palangą, ir jam be galo patikusi mergelė, nes buvusi labai graži ir išmintinga. Kęstutis paprašęs ją būti jo žmona, tačiau ji atsakiusi, kad yra pažadėjusi skaistybę iki mirties. Kunigaikštis pagrobė ją jėga ir pasivežė su didele pagarba į Trakus, kur ją vedė. Birutei ir Kęstučiui gimė Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas, plačiai išgarsinęs Lietuvą. Po Kęstučio mirties Birutė grįžo į Palangą ir tarnavo dievams iki dienų galo.

Sakmė “Eglė žalčių karalienė”

Išėjo kartą Eglė su savo seserimis vakare maudytis. Išsinėrė visos iš rūbų ir šoko į vandenį. Prisimaudžiusios, prisiplaukiojusios išlipo mergelės į krantą ir rengiasi. Žiūri jauniausioji Eglė – jos rūbuose žaltys begulįs. Prašneko žaltys žmogaus balsu – sako, tekėk už manęs, tai atiduosiu tau rūbus. Nepatikėjo Eglė, kad už žalčio tekėti jai reikės, ir prižadėjo. Žaltys iš rūbų tuoj išsirangė. Už septynių dienų girdi Eglė – atbilda kažkas, atšnypčia karieta žalčiais pakinkyta. Privirto pilnas kiemas žalčių ir reikalauja nuotakos. Išsigando Eglė, papasakojo tėvams, kas prie ežero nutikę. Tėvai nutarė neatiduoti jauniausios dukrelės gyvatėms – aprėdė baltą žąsį, apkaišė kaip nuotaką ir įkėlė į karietą. Išrūko žalčiai su nuotaka, lekia per mišką ir girdi, kad gegutė jiems kukuoja netikrą nuotaką bevežant, o tik baltą žąselę. Supyko žalčiai ir